

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

زمان چاپ: ۱۴۰۲/۰۸/۰۲

شماره مجوز مجله: ۸۰۴۰۰

بررسی دلایل فرار از تحصیل دانش‌آموزان در مدارس ابتدایی و ارائه راهکار

علیرضا حیدری^۱، محمدامین لرمحمدحسینی^۲، زهرا ابراهیمی پناه هراتی^۳، فاطمه حیدری^۴

۱- کارشناسی علوم تربیتی دانشگاه فرهنگیان، پردیس شهیدان پاکنژاد یزد

۲- کارشناسی راهنمایی و مشاوره دانشگاه فرهنگیان، پردیس شهیدان پاکنژاد یزد

۳- کارشناسی علوم تربیتی دانشگاه فرهنگیان، پردیس فاطمه الزهرا یزد

۴- کارشناسی علوم تربیتی دانشگاه فرهنگیان، پردیس فاطمه الزهرا یزد

heydaryf@gmail.com

چکیده

پژوهش حاضر با هدف بررسی دلایل فرار از تحصیل دانش‌آموزان در مدارس ابتدایی و ارائه راهکار انجام شد. دلایل فرار از تحصیل شامل عدم علاقه به درس، فشار اجتماعی، مشکلات خانوادگی و اقتصادی، نارضایتی از محیط تحصیلی و ... است. عوامل متعددی از محیط، والدین و مسائل مربوط به جوانان را شامل می‌شود. محیط یادگیری یک شاخص کلیدی است که آیا یادگیرندگان از تجربیات لذت می‌برند یا نه. به‌عنوان مثال، محیطی که در آن قلدری وجود دارد، فشار زیادی بر برخی از یادگیرندگان ایجاد می‌کند که ترجیح می‌دهند به جای رفتن به مدرسه در خانه بمانند. والدینی که از مواد مخدر و مشروبات الکلی استفاده می‌کنند یا با فرزندان خود، آزار جسمی و کلامی می‌کنند، خطر فرار از تحصیل را افزایش می‌دهند. برای پیشگیری از فرار از تحصیل، راهکارهایی مانند ایجاد محیط یادگیری دوستانه و جذاب، ارائه خدمات روانشناسی و مشاوره، ارتقاء سطح آموزش و توسعه مهارت‌های اجتماعی و رفتاری دانش‌آموزان، ارائه پشتیبانی مالی و ... مورد بررسی قرار گرفته است. در نتیجه، با اجرای این راهکارها می‌توان به پیشگیری از فرار از تحصیل دانش‌آموزان در مدارس ابتدایی کمک کرد و باعث بهبود وضعیت آموزشی و تحصیلی آنان شد.

کلمات کلیدی: فرار از تحصیل، مدرسه، ابتدایی، معلمان، درس

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

مقدمه

فرار از تحصیل پرهزینه است که هزینه تحصیل یادگیرندگان را در برمی‌گیرد و در نتیجه ظرفیت کسب درآمد کاهش می‌یابد. یادگیرندگانی که بالاترین میزان فرار از تحصیل را دارند، کمترین میزان پیشرفت تحصیلی را دارند. علاوه بر این، یادگیرندگان فراری به احتمال زیاد ترک تحصیل می‌کنند (Lázaro et al., ۲۰۲۰). فرار از تحصیل به غیبت عمدی و غیرمجاز از مدرسه اشاره دارد، خواه به دلایل موجه باشد یا نه. در این صورت یادگیرنده به میل خود کلاس را از دست می‌دهد. این شامل غیبت‌های موجه مشروعی نمی‌شود که ممکن است به دلیل شرایطی مانند بیماری یا تراژدی رخ دهد. نوع خانواده‌هایی که یادگیرندگان از آن‌ها پرجمعیت چند همسر بودند و سطح تحصیلات والدین که در آن والدینی که تحصیلات پایینی داشتند، موارد ترک تحصیلی بیشتر داشتند. به نظر نمی‌رسد امکانات فیزیکی و مواد آموزشی/یادگیری نقش زیادی در رفتار فرار یادگیرنده داشته باشد. گریز از تحصیل عواقب متعددی دارد که شایع‌ترین آن‌ها عدم توانایی در فارغ‌التحصیلی و محرومیت از واحدهای درسی برای کلاس‌های خاص است (حیدری و همکاران، ۱۳۹۷).

غیبت دلایل زیادی دارد، از جمله مدرسه، والدین و موقعیت‌های مرتبط با یادگیرندگان که اگر زود از بین نرود، پیامدهای شخصی و حقوقی جدی دارد. راه‌حل‌های بالقوه شامل راهنمایی، مداخلات مبتنی بر جامعه، آموزش ارتباطات و مشارکت مجربان قانون است. غیبت در کلاس توانایی یادگیرنده را برای یادگیری کاهش می‌دهد. اگر یادگیرنده‌ای کار زیادی را از دست بدهد، موفقیت دشوار است، زیرا رسیدن به آن سخت است. علاوه بر این، یادگیرندگان غایب علاقه خود را به مدرسه از دست می‌دهند که نتیجه آن عملکرد تحصیلی پایین است. اگرچه فرار از تحصیل اثرات شناخته‌شده‌ای بر افراد دارد، اما فرار از تحصیل اثرات منفی بر محیط کلی یادگیری دارد. فرار از تحصیل با رفتار بزهکارانه در یادگیرندگان و رفتارهای منفی بعداً در بزرگسالی مرتبط است.

یادگیرندگانی که در مدرسه فرار می‌کنند بیشتر در بزرگسالی دچار رفتارهای مخرب و فقر می‌شوند. مشکل فرار از تحصیل گسترده است و به نظر می‌رسد روند فرار از تحصیل بسیار جالب به نظر می‌رسد تا جایی که افراد فراری ایده‌های خود را در مورد نحوه رد شدن از کلاس‌ها در اینترنت به اشتراک می‌گذارند. فراریان وقت خود را تلف می‌کنند زیرا فرصتی را برای کسب مهارت و دانش برای استفاده در زندگی و شغل آینده از دست می‌دهند. علاوه بر این، یادگیرندگانی که کلاس‌ها را رها می‌کنند، پول والدین خود را هدر می‌دهند. مشکل فرار از تحصیل اغلب نشانه‌ای از مشکلات اساسی است که باعث می‌شود یادگیرندگان کلاس را ترک کنند (کرد و همکاران، ۱۴۰۱). دلایل فرار از تحصیل بسیار زیاد و متفاوت است و ما در این پژوهش درصدد پرداختن به این موضوع هستیم که عوامل گریز از مدرسه در یادگیرندگان شامل چه موارد مهمی می‌شود که در ذیل به اهم آن‌ها پرداخته شده است.

اهمیت و ضرورت موضوع

پدیده فرار از تحصیل به‌عنوان یک مسئله حیاتی و چالشگر در حوزه آموزش و پرورش، تأثیرات عمیقی بر جامعه، اقتصاد و فرهنگ دارد. حضور نامناسب دانش‌آموزان در مدارس نه تنها منجر به کاهش کیفیت آموزش و پرورش می‌شود، بلکه بر

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

توانمندی‌ها و پتانسیل‌های جامعه نیز تأثیر مستقیم دارد. این پدیده می‌تواند منجر به ایجاد نابرابری‌های اجتماعی، بروز مشکلات اجتماعی و تشدید فقر علمی و اجتماعی شود (Lázaro et al., ۲۰۲۰).

فرار از تحصیل، یا غیبت بدون اجازه از مدرسه، موضوع مهمی است که بر موفقیت کلی مدرسه‌ای که در آن مشغول به کار هستیم تأثیر می‌گذارد. فرار از تحصیل ممکن است بین مناطق، روستا یا شهرها به‌طور متفاوتی شناسایی شود؛ اما غیبت‌های پی‌درپی غیرموجه از مدرسه رایج‌ترین و قابل‌قبول‌ترین تعریف است. از عوامل مدرسه‌ای که ممکن است باعث رفتار فرار از تحصیل شوند عبارت‌اند از به‌جو مدرسه، اندازه کلاس، نگرش‌ها، توانایی برآورده کردن نیازهای متنوع هر یادگیرنده و خطمشی انضباطی مدرسه در مورد فرار از تحصیل. از جمله تأثیرات اقتصادی که ممکن است باعث رفتارهای فراری شوند شامل وضعیت زندگی و اشتغال یادگیرنده می‌شود. متغیرهای یادگیرنده‌ای که ممکن است باعث رفتار فرار از تحصیل شوند شامل مشکلات سلامت جسمی و روانی، سوء‌مصرف مواد، مصرف مواد مخدر، ادراک از خود و دوری از مدرسه است. در این پژوهش به بررسی عوامل فرار از تحصیل یادگیرندگان، اثرات آن بر موفقیت تحصیلی و راه‌حل‌های موجود پرداخته شد.

تحقیق در زمینه تحلیل عوامل مؤثر در پدیده فرار از تحصیل و ارائه راهکارهای پیشگیری به‌عنوان یک راهکار استراتژیک می‌تواند به مسئولان و تصمیم‌گیران در حوزه آموزش و پرورش کمک کند تا بهبودی در سیاست‌ها، برنامه‌ها و راهبردهای آموزشی ایجاد کنند. این تحقیقات می‌توانند به شناخت عوامل اصلی فرار از تحصیل و نقاط ضعف سیستم آموزشی کمک کنند تا بهبودی مؤثر در فرآیند آموزش و پرورش رقم بخورد و به دانش‌آموزان انگیزه و تعهد به تحصیل و یادگیری بیشتر داده شود.

علاوه بر این، تجدیدنظر در سیاست‌ها و استراتژی‌های تحقیق و توسعه در حوزه آموزش و پرورش، به‌منظور پیشگیری از فرار از تحصیل و ترغیب به حضور فعال دانش‌آموزان در محیط آموزشی، اهمیت دارد (حیدری و همکاران، ۱۳۹۷). ایجاد انگیزه، ایجاد محیط‌های یادگیری جذاب و ترغیب‌کننده و توسعه برنامه‌ها و راهبردهای نوآورانه می‌تواند بهبود قابل‌توجهی در عملکرد آموزشی و پیشگیری از پدیده فرار از تحصیل به همراه داشته باشد (کرد و همکاران، ۱۴۰۱).

عوامل فرار از تحصیل در یادگیرندگان

عوامل خانواده و جامعه شامل از جمله تأثیرات منفی همسالان مانند سایر جوانان فراری، مشکلات مالی، اجتماعی، پزشکی یا سایر مشکلاتی که یادگیرندگان را برای ماندن برای کمک به خانواده تحت فشار قرار می‌دهد، کودک‌آزاری و بی‌توجهی، به‌هم‌ریختگی خانواده، بارداری، عدم حمایت خانواده برای اهداف آموزشی و سایر اهداف و خشونت در خانه یا مدرسه می‌شوند. عواملی که به‌عنوان ویژگی‌های یادگیرندگان شناسایی شدند عبارت بودند از: نداشتن جاه‌طلبی شخصی و تحصیلی، عملکرد تحصیلی ضعیف، عدم عزت‌نفس، نیازهای بهداشت روان برآورده نشده، اعتیاد به الکل، مصرف مواد و سوء‌مصرف. برای دهه‌ها، مربیان، محققان و اصلاح‌طلبان اجتماعی پیوند بین فرار از تحصیل و بزهکاری را تشخیص داده‌اند. یادگیرندگان فراری در معرض خطر بسیاری از پیامدهای منفی، از جمله شکست تحصیلی، انزوای اجتماعی، سوء‌مصرف مواد، اعتمادبه‌نفس پایین، بارداری ناخواسته، بیکاری، خشونت، جنایت بزرگسالان و حبس هستند. فرار از تحصیل علاوه بر اینکه یادگیرندگان را در معرض خطر قرار می‌دهد، پیامدهای اجتماعی و مالی زیانباری نیز دارد. جوامع با نرخ بالای فرار از تحصیل احتمالاً دارای نرخ‌های مشابهی از فعالیت‌های جنایی روزانه و خرابکاری هستند. (Virtanen et al., ۲۰۲۱)

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

عوامل زیادی در فرار از تحصیل نقش دارند. هیچ اتفاق نظری در مورد عوامل فرار از تحصیل وجود ندارد زیرا گروه‌های مختلف اغلب با این عوامل مخالفت می‌کنند. به‌عنوان مثال، والدین و یادگیرندگان می‌گویند که علت اصلی فرار از تحصیل مربوط به مدرسه است. از سوی دیگر، معلمان، مقامات محلی و کارکنان بر این باورند که خانه و والدین از عوامل اصلی غیبت غیرمجاز یادگیرندگان هستند (Reid, ۲۰۰۸). عوامل را می‌توان در دسته‌های مختلف دسته‌بندی کرد. عوامل متعددی باعث فرار از تحصیل می‌شوند و در بسیاری از موارد، عوامل متعددی را می‌توان در موارد فردی شناسایی کرد. محیط خانه و مدرسه، دخالت یا غیبت والدین و مسائل مربوط به کودکی از عوامل شایع هستند. درک علت غیبت در اجرای راهبردهای پیشگیری مهم است. غیبت برای پیشرفت، ارتقاء، فارغ‌التحصیلی، عزت‌نفس و پتانسیل اشتغال یادگیرندگان مضر است. واضح است که یادگیرندگانی که از مدرسه غیبت می‌کنند در کلاس درس بسیار عقب‌تر از همسالان خود هستند. این به‌نوبه خود منجر به کاهش عزت‌نفس و افزایش احتمال ترک تحصیل در چنین یادگیرندگانی می‌شود. قبل از تعیین مؤثرترین ابزار برای کنترل غیبت‌های غیرموجه، باید عوامل رفتارهای فراری را درک کرد. نه تنها علت از فردی به فرد دیگر متفاوت است، بلکه کارکنان مدرسه و یادگیرندگان ممکن است در مورد عوامل زمینه‌ای آن اختلاف نظر داشته باشند. اگرچه بسیاری از معلمان ممکن است همدل و مایل به کمک به یادگیرندگان باشند، تفاوت در نظرات ممکن است مانعی برای درک بین معلم و یادگیرنده ایجاد کند. در یک نظرسنجی، یادگیرندگان به بی‌حوصلگی و از دست دادن علاقه به مدرسه، دوره‌های نامربوط، تعلیق، و روابط بد با معلمان به‌عنوان عوامل اصلی تصمیم آن‌ها برای ترک مدرسه اشاره کرده‌اند. از سوی دیگر، اکثر کارکنان مدرسه معتقد بودند که فرار از تحصیل عمدتاً به مشکلات یادگیرندگان با خانواده و همسالان مربوط می‌شود. (Lázaro et al., ۲۰۲۰)

نقش مدارس

مدارس مسئول ایجاد محیط‌های آموزشی امن و آرام برای کودکان هستند. در این راستا، اگر محیط آموزشی ایمنی جسمی و روانی آن‌ها را تأمین نکند، ممکن است فراگیران کلاس را از دست بدهند. مدیران باید حضور و عملکرد یادگیرندگان را ردیابی کنند، به‌طور مکرر با والدین ارتباط برقرار کنند و اطمینان حاصل کنند که یادگیرندگان آنچه را که از آن‌ها انتظار می‌رود درک می‌کنند (Weiss, ۲۰۱۸ & Garcia). مدارس به طرق مختلف باعث فرار از تحصیل می‌شوند، از جمله عدم پاسخگویی به نیازهای یادگیرندگان، نادیده گرفتن چالش‌های سلامت روان یادگیرندگان و اجازه دادن به یادگیرندگان برای مبارزه با مشکلات یادگیری بدون دریافت کمک حرفه‌ای. قلدری چالشی جدی است که بسیاری از کودکان با آن روبرو هستند. اگر معلمان اقدامی نکنند و به قربانیان قلدری احساس امنیت ندهد، احتمالاً مدرسه را ترک خواهند کرد (Weiss, ۲۰۱۸ & Garcia). فرار از تحصیل موضوعی است که به‌طور گسترده مورد بحث قرار گرفته و بحث‌هایی را به همراه داشته است. مدیران والدین و زندگی در خانه را مقصر می‌دانند در حالی که والدین و یادگیرندگان سیستم آموزشی را مقصر می‌دانند و دلایلی مانند کلاس‌های خسته‌کننده، قلدری و روش‌های آموزشی ضعیف را ذکر می‌کنند. محیط‌های خصمانه را نیز می‌توان به‌عنوان عوامل اصلی فرار از تحصیل نام برد. یادگیرندگانی که دوستانی ندارند یا مورد آزار و اذیت قرار می‌گیرند، احتمالاً مدرسه را رها می‌کنند تا از درد و رنج تلقی شدن به‌عنوان طردشدگان اجتماعی اجتناب کنند. این برای یادگیرندگانی که متفاوت لباس می‌پوشند یا گرایش جنسی آن‌ها با اکثریت در تضاد است مشکل‌ساز است (Gubbels et al., ۲۰۱۹). علاوه بر این، فشار همسالان نیز نقش مهمی در توسعه رفتار بزهکارانه دارد. مدیران باید اطمینان حاصل کنند که قلدری به دلیل گرایش جنسی، نژاد یا جنسیت فرد صورت

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

نمی‌گیرد. در غیر این صورت، یادگیرندگان ترجیح می‌دهند به جای رفتن به مدرسه و مواجهه با تمسخر، در خانه بمانند. محیط مدرسه خصمانه نیز می‌تواند باعث فرار از تحصیل شود. یادگیرندگانی که فاقد دوستان هستند یا مورد آزار و اذیت قرار می‌گیرند، احتمالاً مدرسه را ترک می‌کنند. این عامل به‌ویژه برای یادگیرندگانی که ظاهر، رفتار یا لباس پوشیدن متفاوتی دارند، کاربرد دارد. علاوه بر این، برخی از بچه‌ها ممکن است با فشار همسالان خود برای ترک کلاس مواجه شوند. فرار از تحصیل در میان یادگیرندگانی دیده می‌شود که به توانایی‌های ذهنی خود اعتماد ندارند یا دارای ناتوانی‌های یادگیری هستند. در مدارس که روابط متضاد بین کارکنان و یادگیرندگان و سیاست حضور و غیاب ضعیف دارند، نرخ بالای فرار از تحصیل دیده می‌شود. برخی از مدارس فاقد روش مناسب برای مقابله با مشکل فرار از تحصیل هستند و یادگیرندگان به‌طور کامل نیاز به حضور در مدرسه را درک نمی‌کنند. یادگیرندگان اقلیت ممکن است به دلیل مشکلاتی مانند نژادپرستی، در برخی مدارس احساس ضعف کنند. همچنین ممکن است مدارس نتوانند تنوع فرهنگی را بپذیرند و یادگیرندگانی را که فرهنگ مدرسه را درک نمی‌کنند کنار بگذارند. نگرش مدرسه، معلمان و یادگیرندگان ممکن است نحوه درک یادگیرنده از مدرسه را تعیین کند و در صورت نگرش منفی، برخی از یادگیرندگان احساس می‌کنند که در جای خود نیستند و کلاس را ترک می‌کنند (Croll, & Attwood, ۲۰۰۶). برخی از یادگیرندگان با برنامه درسی مدرسه مشکل دارند و برخی دروس را ائتلاف وقت می‌دانند، زیرا معلمان نمی‌توانند ارزش دروس را درک کنند (Southwell, ۲۰۰۶). از این رو، یادگیرندگان از کلاس‌هایی که برایشان ارزشی ندارند صرف‌نظر می‌کنند (et al Baker, ۲۰۰۱). فقدان کادر راهنمایی و مشاوره کافی ممکن است باعث شود برخی از یادگیرندگان کلاس را ترک کنند زیرا کسی را ندارند که به مشکلات آن‌ها گوش دهد. انتظارات پایین از معلمان نیز می‌تواند باعث فرار از تحصیل شود، بنابراین برنامه درسی جالب نیست (Parampumpkattil, ۲۰۰۶).

اهمیت تأثیر والدین

والدین نیز از طریق توانمندسازی به مشکل فرار از تحصیل کمک می‌کنند. برخی از والدین ساعت‌های زیادی بیرون از خانه کار می‌کنند و برای اطلاع از وضعیت فرزندانشان در مدرسه وقت کافی ندارند. عدم توجه والدین به تکالیف مدرسه برخی از یادگیرندگان را از کار سخت منصرف می‌کند (Reid, ۲۰۰۵). آن‌ها مدرسه را رها می‌کنند زیرا والدین نمی‌دانند. برخی از والدین نگرش بی‌توجهی دارند و فکر می‌کنند غیبت از مدرسه مشکل مدرسه است و از این رو نباید درگیر آن شود. برخی از والدین ارزش آموزش را درک نمی‌کنند، به‌ویژه آن‌هایی که صلاحیت تحصیلی پایینی دارند یا فاقد مدرک تحصیلی هستند (Henthorne, ۲۰۰۵ & Dalziel). مهارت‌های ضعیف والدین نیز باعث افزایش فرار از تحصیل می‌شود، به‌ویژه اگر والدین رفتار بد را تأیید کنند. برخی ممکن است فرار از تحصیل را بپذیرند زیرا می‌ترسند با بچه‌ها مقابله کنند و پدر و مادر بدی شوند. در عوض، آن‌ها ترجیح می‌دهند با فرزندان خود دوست باشند و به آن‌ها اجازه دهند که چگونه رفتار کنند و بنابراین والدین از مسئولیت خود در قبال فرزندان خود غفلت می‌کنند (Reid, ۲۰۰۸). برخی از والدین مشکل سوء‌مصرف مواد دارند و ممکن است از نظر پرداختن احساس مدرسه، اثبات تغذیه، لباس و سلامت از جمله کودکان غافل شوند. کودکان فاقد نیازهای اولیه هستند و منجر به فرار از تحصیل می‌شوند (Parampumpkattil, ۲۰۰۶). برخی از والدین فرزندان خود را مورد آزار جسمی، جنسی و عاطفی قرار می‌دهند و یادگیرندگان به دلیل آسیب‌هایی که به آن‌ها وارد می‌شود کلاس‌های خود را رها می‌کنند. برخی از والدین ممکن است فرزندان بزرگ‌تر را مجبور کنند که در روزهای حضور در مدرسه از خواهر و برادر

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

کوچک‌تر خود نگهداری کنند. مشکل دیگر بی‌ثباتی خانواده به‌ویژه در واحدهای تک سرپرست است. کودکان ممکن است به دلیل نداشتن اختیارات مناسب، مدرسه را ترک کنند. علاوه بر این، فقر ممکن است باعث شود که سرپرست مجرد در تأمین آن‌ها کوتاهی کند. (Reid, ۲۰۰۸)

والدین یا سرپرستان مسئولیت ایجاد یک محیط امن در خانه را دارند که نیازهای فرزندان را برآورده کند. آن‌ها باید کودکان را به‌موقع به مدرسه بفرستند، فعالیت‌های آن‌ها را زیر نظر داشته باشند و به‌طور منظم در مورد عملکردشان با آن‌ها صحبت کنند (Weiss, ۲۰۱۸ & Garcia). والدین به طرق مختلف باعث فرار از تحصیل می‌شوند: فرزند پروری ضعیف، ارزش کمی برای آموزش، سوءاستفاده و بی‌توجهی و ناتوانی در نظارت بر کودکان (Gubbels et al., ۲۰۱۹). یادگیرندگانی که والدینشان معمولاً غیبت می‌کنند و برای آموزش چندان قائل نیستند، احتمالاً مدرسه را رها می‌کنند، زیرا الگوهای بی‌ثباتی نشان دادن اهمیت آموزش به آن‌ها ندارند. علاوه بر این، کودکانی که مورد آزار و اذیت قرار می‌گیرند و مورد بی‌توجهی قرار می‌گیرند، احتمالاً از مدرسه فرار می‌کنند.

عوامل متعددی در زندگی شخصی یا خانگی کودک وجود دارد که می‌تواند منجر به فرار از تحصیل شود. به‌عنوان مثال، اگر والدین از مواد مخدر استفاده کنند یا از الکل سوءاستفاده کنند، خطر غیبت افزایش می‌یابد. در این صورت، سرپرستان کمتر به پیشرفت تحصیلی یا سلامت روان فرزندان خود اهمیت می‌دهند. عوامل دیگری مانند طلاق و آزار فیزیکی به‌عنوان عوامل شایع غیبت ذکر شده است (Gubbels et al., ۲۰۱۹). مطالعات نشان داده است که وضعیت اجتماعی-اقتصادی خانواده با فرار از تحصیل رابطه مستقیم دارد. در این راستا، کودکان خانواده‌های کم‌درآمد در مقایسه با کودکان خانواده‌های با درآمد بالاتر، احتمال بیشتری برای ترک تحصیل دارند. عوامل متعددی در خانه یا زندگی شخصی کودک می‌تواند به فرار از تحصیل کمک کند. به‌عنوان مثال، اگر در خانه از مواد مخدر یا الکل استفاده شود، کودکان در معرض خطر بیشتری برای غیبت از مدرسه هستند. مشکلات دیگری مانند طلاق، آزار جسمی یا کلامی و جابجایی مکرر از مکانی به مکان دیگر نیز باعث غیبت مزمن می‌شود. کودکان خانواده‌های کم‌درآمد در مقایسه با خانواده‌ها و والدینی که درآمد بالاتری دارند و در زندگی مدرسه‌ای فرزندان دخالتی ندارند بیشتر در معرض فرار از تحصیل هستند.

عوامل مرتبط با کودکان

یادگیرندگان موظف‌اند در مدرسه شرکت کنند، از دستورات والدین و معلمان پیروی کنند، در جهت ایجاد یک محیط آموزشی امن تلاش کنند و در مورد مسائلی که بر رفاه آن‌ها تأثیر می‌گذارد صحبت کنند. اگر یادگیرندگان مسائلی را که بر آن‌ها تأثیر می‌گذارد به معلمان خود گزارش کنند، می‌توان از فرار از تحصیل اجتناب کرد (McCastler, ۲۰۱۹). باین‌حال، در بسیاری از موارد، آن‌ها برای حل چالش‌ها به‌تنهایی تلاش می‌کنند و اگر نتوانند راه‌حلی پیدا کنند، مدرسه را رها می‌کنند تا دوباره با آن‌ها مواجه نشوند. عوامل مرتبط با کودکان شامل فشار همسالان، قلدری، عدم علاقه، مسائل مربوط به سلامت روان، عزت‌نفس پایین و عملکرد تحصیلی ضعیف است (Gubbels et al., ۲۰۱۹). موارد دیگر عبارت‌اند از مصرف مواد مخدر و الکل، زندگی اجتماعی ضعیف و مشارکت در فعالیت‌های باندها.

اثرات فرار از تحصیل

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

مطالعات نشان داده است که غیبت می‌تواند اثرات نامطلوبی بر یادگیرندگان و جامعه داشته باشد. این امر از آماری که نشان می‌دهد تقریباً ۹ نفر از هر ۱۰ زندانی ترک تحصیل می‌کنند مشهود است (McCastler, ۲۰۱۹). اثرات کوتاه‌مدت بر یادگیرندگان شامل مشارکت در باندهای جنایی، عملکرد ضعیف تحصیلی و ترک تحصیل است. اثرات درازمدت شامل افزایش خطر زندانی شدن و اعتیاد، سلامت روانی ضعیف و فقر است. سایر اثرات نامطلوب عبارت‌اند از روابط ناپایدار، انزوای اجتماعی، شکست در فارغ‌التحصیلی، عقب ماندن از مدرسه و بیکاری (McCastler, ۲۰۱۹). فرار مزمن با دستمزدهای پایین، بیکاری و کیفیت پایین زندگی به دلیل فقر ارتباط مستقیم دارد. جوامع و خانواده‌ها نیز به دلیل افزایش جرم و جنایت، فقر، بیکاری و سلامت روانی ضعیف تحت تأثیر قرار می‌گیرند. اثرات بلندمدت فرار از تحصیل شامل بی‌ثباتی زناشویی، بزهکاری بزرگسالان، خشونت و ناامنی شغلی است. بررسی‌ها نشان داده است که دو مورد از اثرات نامطلوب غیبت، افزایش جرم و جنایت و جمعیت افراد زندانی است (Kerese, ۲۰۱۹). این رفتار با نرخ بالای بزهکاری مرتبط است (McGee, ۲۰۱۸). فعالیت‌های مجرمانه بزرگسالان مانند خرابکاری، دزدی و سرقت خودرو معمولاً در بین افرادی که ترک تحصیل می‌کنند گزارش می‌شود.

مسائل تاریخی دخیل در فرار از تحصیل کودکان

فرار از تحصیل برای چندین دهه وجود داشته است و راه‌حل‌های دائمی هنوز پیدا نشده است. دو ویژگی کلیدی که در طول قرن گذشته تغییر نکرده‌اند، شرایط اقتصادی و رفاه اجتماعی است. ارتباط مستقیمی بین غیبت و طبقه اجتماعی وجود دارد. برخی از گروه‌های طبقه کارگر برای تحصیل ارزش زیادی قائل نیستند و کودکان خانواده‌های کم‌درآمد احتمالاً از مدرسه فرار می‌کنند. مدارس می‌توانند با نظارت دقیق‌تر این چالش را کاهش دهند. با این حال، در مناطقی که به آموزش و پرورش بهاداده نمی‌شود، این موضوع دشوار است. موضوع دیگر عدم تغییر چارچوب قانونی برای برخورد با مشکل است. ابتکارات بسیاری برای کاهش غیبت اجرا شده با این حال، پیشرفت کمی حاصل شده است.

راهکارها مقابله با فرار از تحصیل

چندین استراتژی وجود دارد که می‌توان در مبارزه با فرار از تحصیل استفاده کرد. مداخلات آموزشی، مبتنی بر جامعه و رفتاری در بسیاری از موارد برای کاهش میزان غیبت به‌طور مؤثر اجرا شده است. هر یک از این استراتژی‌ها بر روی عوامل خاصی تمرکز دارند و اثربخشی آن‌ها به‌طور قابل توجهی متفاوت است.

مداخله رفتاری

حمایت از رفتار مثبت (PBS) و ارزیابی رفتار عملکردی (FBA) نمونه‌هایی از مداخلات رایج هستند که بر روی تعدیل‌های رفتاری تمرکز دارند PBS شیوه‌های مختلفی را در برمی‌گیرد که یا جهانی یا مبتنی بر فردی هستند FBA بیشتر بر رفتار فردی متمرکز است و شامل جمع‌آوری اطلاعات با توجه به عملکرد رفتار یادگیرنده می‌شود (Ramberg, ۲۰۱۸). این فرآیند شامل خودارزیابی، خود نظارتی و تقویت مثبت است و هدف اصلی این است که یادگیرندگان مسئولیت رفتار و عملکرد تحصیلی خود را بپذیرند.

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

مداخلات مبتنی بر جامعه

مداخلات مبتنی بر جامعه در کاهش غیبت و بهبود میزان حضور مؤثر است. نمونه‌هایی از این پروژه‌ها عبارت‌اند از: لغو فرار مزم (ACT Now) و برنامه نمایشی کاهش فرار از تحصیل ACT Now. (TRDP). شامل سه عنصر اصلی است که به هم مرتبط هستند. اولین مورد، اجرای قانون حضور اجباری در مدرسه است که والدین را مسئول اعمال فرزندان خود می‌داند (Maynard et al., ۲۰۱۸). دوم یک برنامه جانبی است که به والدین و یادگیرندگان کمک می‌کند تا راه‌حل‌های بالقوه را بیابند. سوم، اجرای تحریم‌ها برای یادگیرندگانی است که موفق به تکمیل برنامه جانبی نمی‌شوند (Maynard et al., ۲۰۱۸). این دو مداخله شامل نظارت، مدیریت پرونده، محدودیت‌های رفاهی و راهنمایی است.

مشارکت والدین

تحقیقات نشان داده است که والدین یک مؤلفه مهم در مبارزه با فرار از تحصیل هستند. در این راستا والدین باید نقش فعالی در تربیت فرزند خود داشته باشند. به‌عنوان مثال، آن‌ها باید مطمئن شوند که کارها و پروژه‌های مدرسه خود را به‌موقع کامل می‌کنند (Maynard et al., ۲۰۱۸). برای آن‌ها مهم است که با فرزندان خود در مورد اهمیت حضور در کلاس صحبت کنند. کودکانی که والدینشان در مورد اهمیت آموزش با آن‌ها صحبت نمی‌کنند، احتمالاً مدرسه را رها می‌کنند و در انجام تکالیف خود شکست می‌خورند (et al Ramberg, ۲۰۱۸). والدین همچنین می‌توانند با همکاری داوطلبانه در پروژه‌های کلاسی، اهمیت آموزش را به فرزندان خود آموزش دهند. آن‌ها همچنین باید احساسات خود را با توجه به جنبه‌هایی مانند اجتماعی شدن، تکالیف و آزمون‌ها کنترل کنند (Maynard et al., ۲۰۱۸).

توصیه به معلمان

با توجه به اهمیت و تأثیر معلمان در تحقق اهداف آموزش و پرورش و پیشگیری از پدیده فرار از تحصیل، توصیه‌های زیر به معلمان ارائه می‌شود:

۱. ایجاد انگیزه و تشویق: سعی کنید دانش‌آموزان را به تحصیل و یادگیری تشویق کنید. با ایجاد انگیزه مناسب و ارتباط مثبت با دانش‌آموزان، آن‌ها را به فعالیت‌های آموزشی جذاب و مفید مشتاق کنید.
۲. تنوع در روش‌های آموزشی: از روش‌های متنوع آموزشی استفاده کنید تا به نیازها و استعدادهاى مختلف دانش‌آموزان پاسخ دهید. این تنوع می‌تواند بهبود تجربه تحصیلی آن‌ها را تسهیل کند.
۳. ایجاد محیط یادگیری پذیرای خلاقیت: ایجاد محیط‌های آموزشی که به دانش‌آموزان اجازه می‌دهد خلاقیت‌های خود را بیان کنند و با مشارکت فعال در فعالیت‌های آموزشی شرکت کنند، می‌تواند انگیزه و تعهد آن‌ها را تقویت کند.
۴. شناخت فردی: دانش‌آموزان را شناخت کنید و به تفاوت‌ها و نیازهای شخصی‌شان احترام بگذارید. این شناخت فردی می‌تواند به ایجاد ارتباط مثبت و اثربخش با دانش‌آموزان کمک کند.
۵. تشویق به همکاری و گروهی: فعالیت‌های گروهی و همکاری با همکلاسی‌ها می‌تواند انگیزه دانش‌آموزان را افزایش دهد و ارتباط اجتماعی‌شان را تقویت کند.

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

۶. ارتقاء خودآگاهی: به توسعه خودآگاهی و مهارت‌های آموزشی‌تان توجه کنید. با به‌روزرسانی دانش و مهارت‌های خود، می‌توانید تجربه یادگیری دانش‌آموزان را بهبود دهید.

۷. همکاری با دیگر اعضای مدرسه: با همکاری و اشتراک تجارب و دانش با دیگر معلمان و مدیران مدرسه، می‌توانید راهکارهای مؤثرتری برای پیشگیری از فرار از تحصیل ارائه دهید.

۸. استفاده از فناوری‌های آموزشی: استفاده از فناوری‌های مدرن در فعالیت‌های آموزشی می‌تواند به جذابیت و کارآمدی آموزش‌ها کمک کند و دانش‌آموزان را به تحصیل و یادگیری ترغیب کند.

با رعایت این توصیه‌ها، معلمان می‌توانند نقش کلیدی در پیشگیری از پدیده فرار از تحصیل داشته باشند و به ایجاد محیط آموزشی مثبت و الهام‌بخش برای دانش‌آموزان کمک کنند (کرد و همکاران، ۱۴۰۱).

نتیجه‌گیری

پدیده فرار از تحصیل به‌عنوان یک مشکل جدی و نگران‌کننده در حوزه آموزش و پرورش، به‌سرعت در جوامع مختلف جهان گسترش یافته و تأثیرات عمیقی بر زندگی افراد و جامعه دارد. این مسئله به‌خصوص در محیط‌های آموزشی مدارس به یک چالش اساسی تبدیل شده است. دلایل این پدیده گوناگون و متعدد هستند، از جمله ناکارآمدی سیستم آموزشی، کمبود انگیزه و علاقه دانش‌آموزان به تحصیل، فشارهای اجتماعی و اقتصادی، ناسازگاری فرهنگ‌ها و رویکردهای آموزشی با نیازها و توقعات دانش‌آموزان و عدم ایجاد محیط‌های یادگیری جذاب و تحریک‌کننده (Lázaro et al., ۲۰۲۰).

در این راستا، تحلیل دقیق و عمیق عوامل مؤثر در پدیده فرار از تحصیل و شناسایی دغدغه‌ها و چالش‌های اساسی ایجادشده تاکنون، امری بسیار ضروری است. علاوه بر تحلیل مسائل، ارائه راهکارهای پیشگیری و مقابله با این پدیده نیز نیازمند توجه جدی و کارآمد می‌باشد (کرد و همکاران، ۱۴۰۱). عوامل متعددی از محیط، والدین و مسائل مربوط به جوانان را شامل می‌شود. محیط یادگیری یک شاخص کلیدی است که آیا یادگیرندگان از تجربیات لذت می‌برند یا نه. به‌عنوان مثال، محیطی که در آن قلدری وجود دارد، فشار زیادی بر برخی از یادگیرندگان ایجاد می‌کند که ترجیح می‌دهند به‌جای رفتن به مدرسه در خانه بمانند. والدینی که از مواد مخدر و مشروبات الکلی استفاده می‌کنند یا با فرزندان خود، آزار جسمی و کلامی می‌کنند، خطر فرار از تحصیل را افزایش می‌دهند. آن‌ها به تحصیل فرزندان خود بی‌علاقه هستند و به‌ندرت با آن‌ها در مورد ارزش آموزش صحبت می‌کنند (حیدری و همکاران، ۱۳۹۷). عوامل مرتبط با جوانان مانند فشار همسالان، قلدری و مسائل مربوط به سلامت روان نیز باعث غیبت می‌شوند. راه‌حل‌های بالقوه شامل درمان، مشارکت والدین و مداخلات مبتنی بر جامعه و همچنین رفتاری است. والدین باید در مورد عملکرد تحصیلی، ارزش تحصیل و چرایی حضور در کلاس‌ها با فرزندان خود صحبت کنند. از یافته‌های این مطالعه، مشخص می‌شود که فرار از تحصیل بر پیشرفت تحصیلی یادگیرندگان تأثیر می‌گذارد، جایی که یادگیرندگان فراری در تحصیلات خود ضعیف عمل می‌کنند. به نظر نمی‌رسد امکانات فیزیکی و مواد آموزشی-یادگیری نقش زیادی در رفتار فرار یادگیرنده داشته باشد. این مطالعه توصیه می‌کند که دولت در مدارس مداخله کند تا از ایجاد فشار و اشکال غیرقانونی تنبیه که منجر به فرار یادگیرندگان می‌شود، جلوگیری کند و همچنین برنامه‌های کاهش فقر را به‌منظور کاهش اثرات آن بر فرار از تحصیل یادگیرندگان افزایش دهد.

منابع

۱. حیدری، فهیمه و طاهری، مهران و امینی عبدالیوسفی، ابراهیم و گرای، زهرا، ۱۳۹۷، فرار از تحصیل راهکارها و درمان، اولین کنگره ملی پیشگیری از آسیب‌های اجتماعی، اسفراین
۲. کرد، عبدالصمد و کرد، محمداکبر و کرد، زهرا و کرد، محمدعلی و شهنوازی، زهرا، ۱۴۰۱، علل، پیامدها و راه‌حل‌های فرار از تحصیل در دانش آموزان ابتدایی، دومین کنفرانس بین‌المللی علوم تربیتی، روانشناسی، مشاوره، آموزش و پرورش
۳. Attwood, G. & Croll, P. ۲۰۰۶. Truancy in secondary school pupils: prevalence, trajectories and pupil perspectives. *Research papers in Education*, ۲۱ (۴), pp. ۴۶۷-۴۸۴.
۴. Baker, M.L, Sigmon, J.N. & Nugent, E.M. ۲۰۰۱. *Truancy reduction: Keeping students in school*. Web. Available at: <https://www.ncjrs.gov/pdffiles1/ojdp/188947.pdf>.
۵. Dalziel, D., & K. Henthorne, K. ۲۰۰۵. *Parents/carers' attitudes towards school attendance*. London: DfES Publications.
۶. Garcia, E., & Weiss, E. (۲۰۱۸). Student absenteeism: Who misses school and how missing school matters for performance. Web.
۷. Gubbels, J., Van der Put, C. E., & Assink, M. (۲۰۱۹). Risk factors for school absenteeism and dropout: A meta-analytic review. *Journal of Youth and Adolescence* ۱(۴۸), ۱۶۳۷-۱۶۶۷.
۸. Kerase-McCastler, G. (۲۰۱۹). *Transforming truancy: Exploring factors and strategies that impact truancy among youth*. Conneaut Lake, PA: Page Publishing Inc.
۹. Kyriacou, C. *Helping troubled pupils*. Cheltenham, Great Britain: Nelson Thornes.
۱۰. Lázaro, S., Urosa, B., Mota, R., & Rubio, E. (۲۰۲۰). Primary education truancy and school performance in social exclusion settings: The case of students in cañada real galiana. *Sustainability*, ۱۲(۲۰), ۸۴۶۴.
۱۱. Malcolm, H., Y. Wilson, J. Davidson, J. & Kirk. S ۲۰۰۳. *Absence from school: A study of its causes and effects in seven LEAs*. Research Report ۴۲۴. Nottingham: DfES Publication
۱۲. Maynard, B. R., Vaughn, M. G., Nelson, E. J., Salas-Wright, C. P., Heyne, D. A., & Kremer, K. P. (۲۰۱۸). Truancy in the United States: Examining temporal trends and correlates by race, age, and gender. *Child and Youth Services Review* ۱(۸۱), ۱۸۸-۱۹۶.
۱۳. McGee, K. (۲۰۱۸). In D.C. ۳۴ percent of graduates received a diploma against district policy. Web.
۱۴. Parampukkattil, G. ۲۰۰۶. *Truancy: a sociological study*. Mittal Publications.

۱۵. Ramberg, J., Laftman, S. B., Fransson, E., & Modin, B. (۲۰۱۸). School effectiveness and truancy: A multilevel study of upper secondary schools in Stockholm. *International Journal of Adolescence and Youth* ۲۴(۲), ۱۸۵-۱۹۸.
۱۶. Reid, K. ۲۰۰۵. The causes, views and traits of school absenteeism and truancy. *Research in Education*, ۱ (۷۴), pp. ۵۹-۸۴.
۱۷. Reid, K. ۲۰۰۸. The causes of non-attendance: an empirical study. *Educational Review*, ۶۰ (۴), pp ۳۴۵-۲۵۷.
۱۸. Southwell, N. ۲۰۰۶. Truants on truancy-a badness or a valuable indicator of unmet special educational needs. *British Journal of Special Education*, ۳۳ (۲), pp. ۹۱-۹۷.
۱۹. Swansea, K. R. (۲۰۱۰). Finding strategic solutions to reduce truancy. *Research in Education*, ۸۴(۱), ۱-۱۸.
۲۰. Virtanen, T. E., Rääkkönen, E., Engels, M. C., Vasalampi, K., & Lerkkanen, M. K. (۲۰۲۱). Student engagement, truancy, and cynicism: A longitudinal study from primary school to upper secondary education. *Learning and Individual Differences*, ۸۶, ۱۰۱۹۷۲.
۲۱. Zhang et al. ۲۰۱۰. Truancy offenders in the juvenile system: A multicohort study. *Behavioural Disorders*, ۳۵ (۳), pp. ۲۲۹-۲۴۲.
۲۲. Lázaro, S., Urosa, B., Mota, R., & Rubio, E. (۲۰۲۰). Primary education truancy and school performance in social exclusion settings: The case of students in cañada real galiana. *Sustainability*, ۱۲(۲۰), ۸۴۶۴.